

Till kulturutskottet

Kulturutskottet har den 27 maj 1999 beslutat bereda socialutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1998/99:115 På ungdomars villkor jämte motioner i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Socialutskottet begränsar sitt yttrande till motionerna 1998/99:Kr29 (m) yrkande 1, 1998/99:Kr30 (kd) yrkande 9 och 1998/99:Kr33 (fp) yrkandena 7 delvis, 8 och 9.

Socialutskottet

Insatser mot drogmissbruk m.m.

Propositionen

Narkotikapolitiska insatser skall enligt propositionen bygga på balans mellan insatser för att begränsa tillgången till och insatser för att dämpa efterfrågan på narkotika. Målet skall vara att minska nyrekryteringen till missbruk, att fler missbrukare skall upphöra med sitt missbruk och att tillgången till narkotika skall minska. Visionen är ett samhälle utan narkotika, anges det.

Regeringen anför att det svenska narkotikaproblemet är relativt begränsat om man ser det ur ett internationellt perspektiv, men att det finns signaler på att situationen i Sverige är på väg att ändras. Under 1990-talets första hälft har det skett en fördubbling av andelen ungdomar som uppger att de någon gång har provat narkotika. Undersökningar visar att elever i årskurs 9 har fått en större nyfikenhet och ökad erfarenhet av narkotika under den senare delen av 1990-talet jämfört med situationen i början av decenniet. År 1997 uppgav 8 % av pojkarna och 7 % av flickorna i årskurs 9 att de någon gång hade använt narkotika, vilket är en fördubbling jämfört med år 1990. Det har också skett en ökning av andelen ungdomar som uppger att de har haft lust att pröva narkotika men ändå inte har gjort det. År 1997 rörde det sig om 9 % av flickorna och 6 % av pojkarna i årskurs 9. Hasch eller marijuana är den absolut vanligaste debutdrogen. Bland dem som uppgivit att de använt någon av dessa droger var det drygt 70 % av pojkarna och nästan 80 % av flickorna som endast var 13–14 år när de första gången använde narkotika. Detta tyder enligt regeringen på en förändrad narkotikapolitisk situation.

Regeringen konstaterar med oro att attityden i samhället till användning av droger blivit alltmer positiv och anser det därför angeläget att stärka unga människors vilja och förmåga att avstå från droger. Det är viktigt för bl.a. trovärdigheten att stå på saklig grund och utgå från ungdomarnas egen verklighet. Ungdomarna själva är den viktigaste resursen i kampen mot narkotika och andra droger, anføres det.

I propositionen (s. 54) redovisas en rad insatser som regeringen har tagit initiativ till, bl.a. den nationella ledningsgruppen för alkohol- och narkotikaförebyggande insatser med socialministern som ordförande, OAS (Oberoende AlkoholSamarbetet) samt Narkotikakommissionen.

När det gäller dopning anför regeringen att missbruk av dopningspreparat nyligen har kriminaliserats samt att det därutöver är betydelsefullt med förebyggande insatser. I detta arbete har Dopingjouren, vilken är knuten till Huddinge sjukhus, en stor betydelse för hela landet, anføres det.

Enligt regeringen måste metoder för behandling och rehabilitering ständigt utvecklas, särskilt när det gäller mycket unga missbrukare. De omständigheterna att ungdomar i dag är mer nyfikna på och mindre avståndstagande till narkotika och att gruppen av tonåringar kommer att öka kraftigt i början av 2000-talet kan innebära behov av att utveckla nya metoder för rehabilitering av unga missbrukare inom de närmaste åren. Enligt propositionen avser regeringen att ta initiativ till överläggningar med bl.a. Kommunförbundet, Socialstyrelsen och ideella organisationer för att diskutera hur en sådan utveckling bäst kan främjas. Regeringen har för övrigt sedan år 1995 årligen ställt 50 miljoner kronor till länsstyrelsernas förfogande för utveckling av kommunernas förebyggande insatser bland ungdomar och missbrukare.

Motionerna

I motion Kr29 av Gun Hellsvik m.fl. (m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om information till föräldrar (*yrkande 1*). Motionärerna anför att en första utgångspunkt för att förhindra att unga människor fastnar i missbruk måste vara att se till att föräldrarna har lika goda kunskaper om narkotikans symtom och verkningar som deras barn har. Informationsinsatser riktade till föräldrar måste omgående sättas in, anføres det.

I motion Kr30 av Inger Davidson m.fl. (kd) begärs ett tillkännagivande till regeringen om betydelsen av förebyggande insatser mot drogmissbruk (*yrkande 9*). Enligt motionärerna saknar propositionen tydliga formuleringar om det förebyggande arbetet. De planerade överläggningarna med bl.a. Svenska Kommunförbundet om behandling och rehabilitering bör enligt motionärerna också innefatta samtal om hur man kan arbeta för att förebygga drogmissbruk bland unga. Det har uttryckts önskemål från ungdomars sida om att f.d. missbrukare och föräldrar till missbrukare bör föreläsa ute på skolorna. Enligt motionärerna bör sådana initiativ uppmuntras exempelvis genom att Ungdomsstyrelsen ges i uppdrag att organisera en sådan aktion. Undersökningar visar att många ungdomar i dag är missnöjda med ANT-undervisningen. Motionärerna uppmärksammar problemet att barn och ung-

domar i allt större utsträckning brukar alkohol regelbundet och i stora mängder. De påpekar vikten av att vuxna tar ansvar och engagerar sig, t.ex. genom att skapa alkoholfria platser och tillfällen för nöje och umgänge och genom att respektera förbudet mot langning.

I motion Kr33 av Lennart Kollmats och Kenth Skårvik (fp) yrkas ett tillkännagivande till regeringen om vad i motionen anförts om beroende och missbruk (yrkande 7 delvis). Motionärerna påpekar att nikotin i tobak är ett av de mest beroendeframkallande ämnena som finns samt att senare tids forskning stöder antagandet att rökdebut i unga år kan vara en inkörsport till alkohol- och drogmissbruk. I det förebyggande arbetet mot alkohol- och narkotikamissbruk måste således ingå att även bekämpa bruk av tobak, anför det. Motionärerna begär vidare ett tillkännagivande om Dopingjourens verksamhet (yrkande 9). De påpekar att det efter år 1999 inte finns några medel avsatta för verksamheten och att den telefonrådgivning och fortbildnings- och utbildningsverksamhet som jouren stått för kommer att läggas ned. Motionärerna anser att staten snarast bör ta upp förhandlingar med Landstingsförbundet om hur verksamheten kan drivas vidare.

Tidigare behandling

Utskottet har vid flera tillfällen, senast i *betänkande 1998/99:SoU4 Narkotikapolitik*, enhälligt uttalat sig om den svenska narkotikapolitiska inriktningen och om förebyggande arbete mot droger. I det nämnda betänkandet, till vilket hänvisas för en utförlig bakgrundsredovisning (s. 6 f.), behandlades regeringens skrivelse 1997/98:172 En narkotikapolitisk redogörelse. Utskottet behandlade även motionsyrkanden bl.a. om information till föräldrar, om vikten av att förhindra tobaksdebut i det drogförebyggande arbetet samt om ANT-undervisning. Utskottet anförde i denna del bl.a. följande (s. 11 f.):

Målet för den svenska narkotikapolitiken är att skapa ett narkotikafritt samhälle. Narkotikapolitiken måste bl.a. bygga på en kombination av olika förebyggande insatser. Utskottet anser att det är särskilt angeläget att kraftfullt motverka ungdomars narkotikaanvändning. Det behövs kraftfulla insatser för att vända trenden mot ett ökande intresse för narkotika och ett ökande missbruk bland ungdomar. Viktigt i detta sammanhang är samverkan mellan olika lokala organ och organisationer, en god samordning av insatserna samt ett levande och enträget engagemang från samhällets, från föräldrars och från frivilligorganisationers sida. Lika viktigt är det att informera ungdomar och deras föräldrar om narkotika och narkotikamissbrukets symtom och verkningar och i det sammanhanget verka för attitydförändringar.

Narkotikakommissionen har, som en av sina särskilda uppgifter, att utvärdera och föreslå åtgärder för att stärka och effektivisera det drogförebyggande arbetet. — — —

Riksdagen har de två senaste åren givit regeringen till känna vad ett enligt socialutskottet anförut om narkotikapolitikens mål och inriktning samt om Sveriges insatser mot narkotikan på internationell nivå. Utskottet vidhåller sin inställning.

Utskottet avstyrkte motionsyrkandena. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1998/99:138).

I ett nyligen avgivet yttrande till *kulturutskottet* över regeringens proposition 1998/99:107 En idrottspolitik för 2000-talet, 1998/99:SoU6y, behandlade utskottet ett flertal motioner om Dopingjouren vid Huddinge sjukhus. I yttrandet, till vilket hänvisas, ges en fyllig bakgrundsredovisning om dopning m.m. Utskottet anförde att Dopingjouren under många år har fungerat som en kunskaps- och rådgivningscentral för hela landet och att den samlade kunskap som finns där innebär ett stöd i arbetet med att bygga upp tillräckliga kunskaper om dopning och om hur skador efter missbruk av dopningsmedel kan lindras. Utskottet vidhöll att det är av vikt att den erfarenhet, kompetens och kunskap som finns vid Dopingjouren tas till vara även i framtiden. Verksamheten vid Dopingjouren spelar en mycket viktig roll för att komma till rätta med missbruk och spridning av dopningsmedel, anförde utskottet vidare. Utskottet konstaterade att regeringen i proposition 1998/99:115 uttalat att Dopingjouren i det förebyggande arbetet på området har en stor betydelse för hela landet. Utskottet delade denna bedömning och förutsatte därmed att regeringen noga följer frågan om Dopingjourens framtid. Ifrågavarande motionsyrkanden ansågs till viss del tillgodosedda och borde enligt utskottet avstyrkas.

Socialutskottets bedömning

Socialutskottet har vid flera tidigare tillfällen, senast i februari 1999, enhälligt uttalat att målet för den svenska narkotikapolitiken är att skapa ett narkotikafritt samhälle och att det är särskilt angeläget att kraftfullt motverka ungdomars narkotikaanvändning. Utskottet delar regeringens oro över att unga människor tycks alltmer positiva till och nyfikna på narkotika och vill därför åter framhålla vikten av starka insatser för att vända denna trend. Unga människors vilja och förmåga att avstå från droger måste stärkas. Utskottet vidhåller att det i det förebyggande arbetet är viktigt med samverkan mellan olika lokala organ och organisationer, en god samordning av insatserna samt ett levande och ensträkt engagemang från samhällets, från föräldrars och från frivilligorganisationers sida. Utskottet vill också åter betona vikten av att informera ungdomar och deras föräldrar om narkotika och narkotikamissbrukets symtom och verkningar samt att i det sammanhanget verka för attitydförändringar.

De synpunkter som framförs i motionerna Kr29 (m) yrkande 1, Kr30 (kd) yrkande 9 och Kr33 (fp) yrkande 7 delvis faller inom ramen för de uttalanden om den narkotikapolitiska inriktningen och det förebyggande arbetet som ett enligt socialutskott tidigare gjort och med de tillkännagivanden som riksdagen gjort till regeringen våren 1997 och våren 1998. Enligt socialutskottets mening är motionerna delvis tillgodosedda och bör därför avstyrkas.

Socialutskottet delar regeringens bedömning att Dopingjouren har en stor betydelse för hela landet i det förebyggande arbetet mot dopning och förutsätter att regeringen noga följer frågan om Dopingjourens framtid. Motion Kr33 (fp) yrkande 9 bör avstyrkas.

Själv mord bland ungdomar

Propositionen

I propositionen anfördes att barn och ungdomar i Sverige har en mycket god fysisk hälsa och att de tillhör de friskaste barnen i världen. Oroande tecken finns dock på att denna positiva utveckling kan komma att brytas på vissa områden, främst när det gäller den psykiska hälsan och levnadsvanorna. Regeringen nämner att det framgår av Socialstyrelsens Folkhälsorapport (SoS-rapport 1997:18) att bl.a. ensamboende med barn fått det ekonomiskt och socialt svårare och att allt fler barn bor i familjer där en eller båda föräldrarna är arbetslösa. Detta kan indirekt och på sikt innebära problem för barns och ungdomars hälsa och välbefinnande, anfördes det. Ungdomars svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden kan också påverka deras hälsa. Andelen flickor och pojkar som har huvudvärk, ont i magen och känner sig nedstämda är i dag högre än för fem år sedan, anges det i propositionen.

Motionen

I motion Kr33 av Lennart Kollmats och Kenth Skårvik (fp) yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad i motionen anförts om att motverka själv mord bland ungdomar (yrkande 8). Enligt motionärerna ökar antalet ungdomar som söker hjälp hos skolkurator och på barnpsykiatriska mottagningar. En tonåring tar sitt liv varje vecka och många fler gör självmordsförsök. Motionärerna framhåller vikten av självmordsprevention och av att det nationella programmet ”Stöd i självmordskriser” inte bara förs ut till primärvården och sjukhusvården utan också till skolan och skolhälsovården. Vidare måste de bristande resurserna inom psykiatri avhjälpas när det gäller att ge vård och behandling till självmordsnära personer och stöd till anhöriga, anfördes det.

Tidigare behandling

Socialutskottet behandlade motioner om självmordsprevention senast i betänkande 1998/99:SoU8 Folkhälsofrågor m.m. (s. 18 f.) I sin bedömning (s. 28) framhöll utskottet åter självklarheten och den stora vikten av att det självmordspreventiva arbetet bedrivs på bred front. Ett förebyggande arbete utförs också av bl.a. Folkhälsoinstitutet och Centrum för suicidforskning och prevention. Utskottet förutsatte att detta arbete fortsätter och att det nationella programmet för självmordsprevention sprids till alla berörda. Utskottet konstaterade att Nationella folkhälsokommittén har lyft fram bl.a. psykisk ohälsa som ett av de områden som bedöms få en central roll vid formuleringen av nationella folkhälsomål och strategier. Vidare bereds Barnpsykiatriutredningens slutbetänkande inom Regeringskansliet. Utskottet ansåg att riksdagen inte borde göra något tillkännagivande till regeringen och avstyrkte de aktuella motionerna. Riksdagen följde utskottet (prot. 1998/99:79).

Socialutskottets bedömning

Socialutskottet vidhåller att det självfallet är mycket angeläget att på alla sätt förebygga självmord, inte minst bland barn och ungdomar. Hela samhället har här en betydelsefull roll. All personal som arbetar med barn och ungdomar har en viktig uppgift när det gäller att upptäcka och förebygga psykisk ohälsa hos barn och ungdomar.

Utskottet ser positivt på att en särskild utredning har tillsatts med uppdrag att kartlägga elevvårdens och skolhälsovårdens verksamhet och funktion samt överväga lämpliga åtgärder i syfte att höja kvaliteten och effektiviteten i verksamheten. Utredningsuppdraget skall vara slutfört senast den 15 december 1999. Ungdomsmottagningarna har enligt utskottet också en betydelsefull roll i sammanhanget genom att tidigt kunna fånga upp och ge stöd åt ungdomar med olika problem. Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag att se över ungdomsmottagningarnas förebyggande verksamhet och skall redovisa uppdraget senast den 31 december 1999. Vidare avser Nationella folkhälsokommittén att ta fram förslag till mål bl.a. när det gäller psykisk hälsa bland barn och ungdomar.

Utskottet vill framhålla vikten av ett väl fungerande samarbete mellan olika instanser som arbetar med barn och ungdomar med sociala, psykiska eller andra problem. Utskottet välkomnar därför den särskilda utredning som regeringen nyligen beslutat om och som har i uppgift att beskriva och analysera de problem som finns i dag vid samverkan mellan landstingens hälso- och sjukvård och kommunernas vård och omsorg samt att lämna förslag till lösningar som förbättrar möjligheterna till samverkan. I direktiven (dir. 1999:42) nämns bl.a. att Barnpsykiatrikommittén har pekat på behovet av samverkan mellan kommuner och landsting när det gäller barn och ungdomar med psykiska problem. Uppdraget skall redovisas senast den 30 september 2000. Utskottet har också erfarit att det i dag pågår ett omfattande utvecklingsarbete i flertalet landsting i syfte att möjliggöra flexibla åldersgränser mellan barn- och ungdomspsykiatri och vuxenpsykiatri när det gäller ungdomar i åldern 15–25 år.

Barnpsykiatrikommittén har haft regeringens uppdrag att utreda vården och stödet till barn och ungdomar med psykiska problem. Kommitténs slutbetänkande, *Det gäller livet* (SOU 1998:31), presenterades i februari 1998. Utskottet kan konstatera att många av de ovan redovisade åtgärderna ligger i linje med Barnpsykiatrikommitténs förslag. Övriga delar av betänkandet bereds enligt uppgift för närvarande inom Regeringskansliet. Utskottet förutsätter att regeringen därefter återkommer till riksdagen. Utskottet förutsätter även att det självmordspreventiva arbetet vid bl.a. Folkhälsoinstitutet och Centrum för suicidforskning och prevention fortsätter samt att det nationella programmet för självmordsprevention sprids till alla berörda instanser.

Med hänsyn till det omfattande arbete som pågår med syfte att förbättra stödet till barn och ungdomar med psykiska problem anser socialutskottet att motion Kr33 (fp) yrkande 8 i huvudsak är tillgodosedd och bör avstyrkas.

Stockholm den 3 juni 1999

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

I beslutet har deltagit: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Rinaldo Karlsson (s), Chatrine Påls-son (kd), Leif Carlson (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Conny Öhman (s), Elisebeht Markström (s), Rolf Olsson (v), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Thomas Julin (mp), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp) och Catherine Persson (s).

Avvikande mening

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v), Thomas Julin (mp) och Kerstin Heine-mann (fp) anser att tredje stycket av utskottets bedömning under avsnittet Insatser mot drogmissbruk m.m. bort ha följande lydelse:

Socialutskottet delar regeringens bedömning att Dopingjouren har en stor betydelse för hela landet i det förebyggande arbetet mot dopning. Verksamheten finansieras fram t.o.m. den 31 december 1999 av läkemedelsföretaget Pharmacia & Upjohn AB. Utskottet ser med oro på att frågan om den fort-satta finansieringen inte är löst och anser att staten snarast bör ta upp för-handlingar med Landstingsförbundet om hur verksamheten vid Dopingjouren kan drivas vidare. Kulturutskottet bör därför tillstyrka motion Kr33 (fp) yrkande 9.